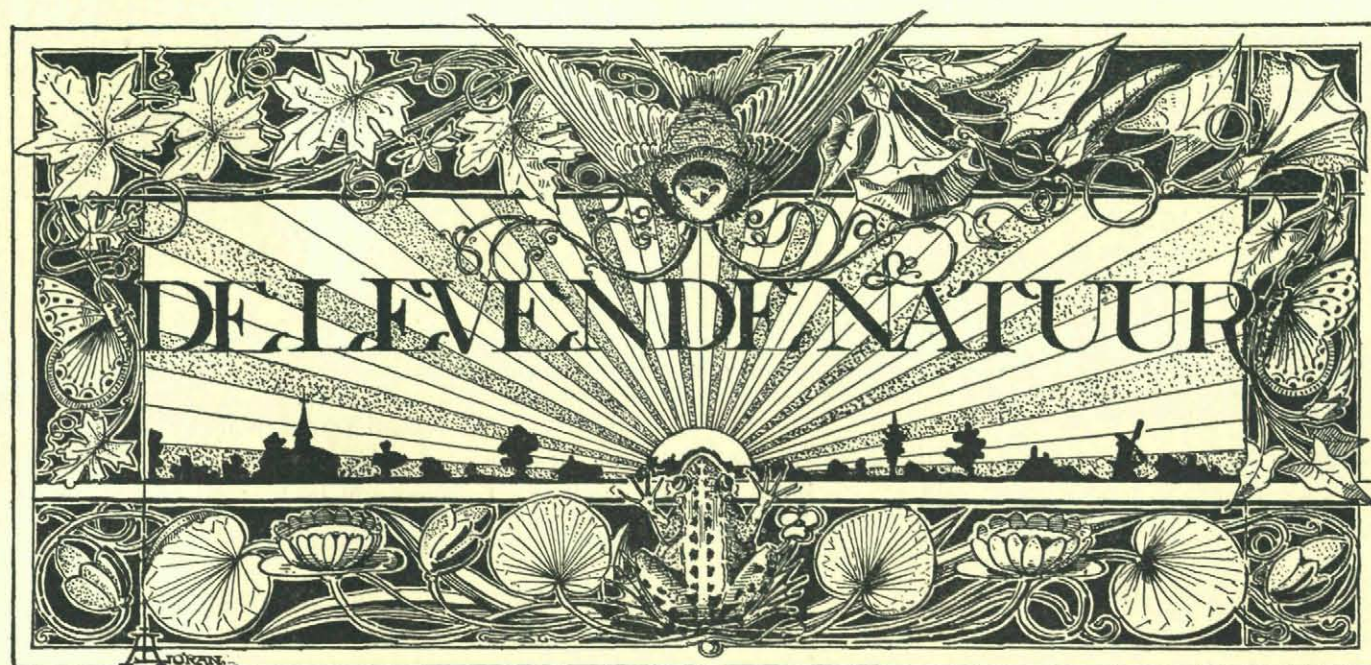




REDACTIE

E. HEIMANS, Amsterdam en JAC. P. THIJSSSE, Bloemendaal.

ADRES DER REDACTIE:

PLANTAGE MUIDERGRACHT 55, AMSTERDAM.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

UIT ZUID ZUID-LIMBURG.

Noord-Nederlandsche vakantie-reizigers spreken altijd van Zuid-Limburg en nooit meer van Zuid-Limburg; deze familiariteit-aanduidende klemtoonwisseling zegt al, hoe gewild dit uiterste hoekje van ons land tegenwoordig is.

Maar als je dat woord Zuid-Limburg zoo in den loop van een geestdriftig gesprek tusschen natuurvrienden, allemaal jongelui van de plantenbus, hoort uitspreken, voel je in den klank iets van innig verlangen en van zoete herinneringen aan groot en edel genot. Zuid-Limburg is lief, Zuid-Limburg is mooi, Zuid-Limburg is een heerlijk, een onbetaalbaar land voor ieder, die van wilde planten en dieren en van goede menschen houdt; maar Zuid-Zuid-Limburg, het zuidelijkste zoompje van ons land, dat is, neen, dat kun je eenvoudig niet uitdrukken hoe dat is.

Ik zal het dan ook maar niet probeeren en dat overlaten aan eenige van de vele jonge menschen, die er dezen zomer tegelijk met mij gezworven hebben door bosschen en dreven, door bergen en dalen. Hun brieven, die we alleen uit plaatsgebrek met kleine letter zetten, doen aan andere jongeren veel beter voelen dan ik 't zou kunnen, wat je daar in Epen en Slenaken, in Beusdal en Sippenaken aan natuurgenoet verwachten kunt. Ik zelf zal me maar beperken tot enkele nuchtere onsamenvan-

gende mededeelingen over 't land van vossen en raven, van dassen en reeën, van wijngaardslakken, mistletoe en groote lijsters, van peren, bramen en frambozen, van actaea, paris en sanicula en van zooveel moois en lekkers meer.

DE MODERNE KLAUWIER.

Een van onze groote morgenwandelingen was de Geul af tot de waterval, dan oostwaarts het sterk stijgende pad op, dat over de Lange-Busch naar Vijlen voert. We geraakten, al zoekend naar den weg die wel eens weg was, in een van schilderachtige hellende weideveldjes, zooals ze nergens anders in ons land te vinden zijn. Hoog hout aan vier zijden; dwars er door: een ritselend kronkelbeekje met spiraea's, bloeiende langs de oevers; in het midden een paar hooge, rijkbeladen pereboomen waaronder twee koeien, een roodbontje en een zwarte, die ons met lobbessoogen onbeweeglijk liggen aan te staren. 't Was te mooi, om er vluchtig door te stappen; we gingen even op een gevallen boomstam zitten, aan den schaduwkant bij het draaihek.

Zuid-Limburgsche koeien zijn even gezellig en zachtzinnig als Zuid-Limburgsche menschen, ze kwamen even bij ons om zich beleefd voor te stellen en retireerden dadelijk daarop weer bescheiden naar de pereboomschaduw. Een paar bonte vlinders speelden boven de spiraea's, en een zwart met roode hommelt bewerkte zacht zoemend, veel kalmer



Een bouquet van de Geul.
Zinkviooltjes, Engelsch Gras, Opgeblazen Silene
en Thlaspi alpina var. *calaminare*.

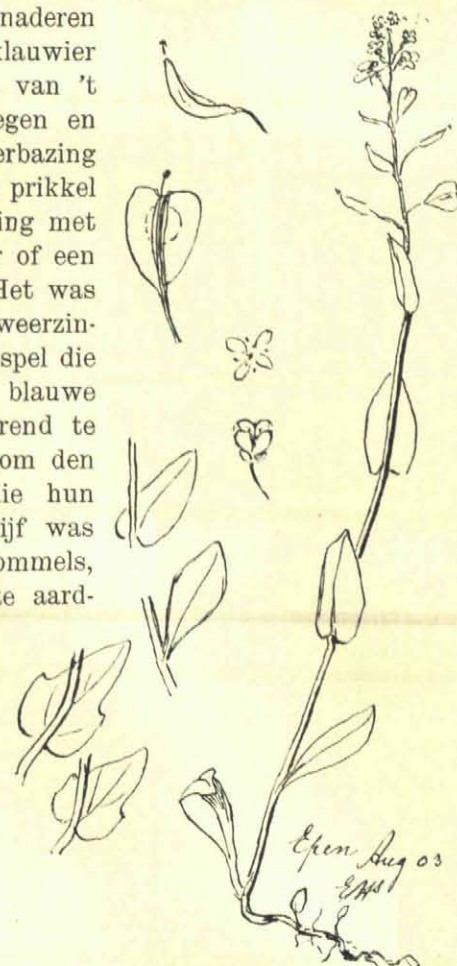
dan gewoonlijk de klaverbloemen. 't Was een plekje vol rust en poësie, wé zaten allen stil te denken. Boven ons in een boomtop begon een vogel te zingen, eerst heel zacht, dan luider; een kort gepiep van jonge vogels, schel er tusschen door, deed mij opzien of ik de jongen ook in 't oog kon krijgen. Het was een klauwier met twee jongen, die hem precies navolgen van tak tot tak.

Nu is een klauwier een vogel, dien ik nooit kan

zien, zonder te denken aan het bekende plaatje, waar dit zonderlinge dier zijn jongen tracteert op allerlei dieren, van vliegen en torren tot muizen en jonge kale vogeltjes toe; allemaal levend aan de spitse doornen van een of anderen struik gestoken. Ik heb er aan den Plasmolen eens een vol uur aan besteed, zoo'n schrikkelijke nero-executie met eigen oogen te zien te krijgen; maar, al hupte moederklauwier met haar jongen om ons heen, 't mocht mij niet gelukken, evenmin als bij vroegere gelegenheden.

Hier waren, als onderhoud in het boschje om 't kamp, sleedoorns en meidoorns, ook accacia's, genoeg te vinden; misschien zou ik hier nu eindelijk eens „dépôt“ vinden van een klauwier, alias negendooder of doorndraaier. Maar alweer vergeefs.

In een van de hoeken van 't grasveld was een eindje prikkeldaad gespannen. Niet om menschen te weren, dat doet men in Epen niet; maar alleen om de koeien te beletten daar door te wandelen en, vóór 't tijd van melken is, den weg naar stal in te slaan. Ook wij moesten er door, om den verloren weg terug te krijgen; maar er was tot ons gerief alweer een draaihekje tusschen de boomen gezet. Bij 't naderen zagen wij den klauwier met zijn jongen van 't prikkeldraad vliegen en tot onze groote verbazing vonden wij elken prikkel van de versperring met een levenden tor of een hommels bezet. Het was een zonderling, weerzinwekkend schouwspel die massa groote blauwe mestkevers snorrend te zien rondraaien om den metalen pen, die hun dwars door 't lijf was gestoken; de hommels, meest alle groote aardhommels, waren dood of bijna dood, ze bewogen tenminste niet of trokken nog alleen met een poot. Kras was de tegenstelling van de vreedzaamheid, waarin wij ons een oogenblik te voren gekoesterd hadden, met de



Plant (halve grootte) van Thlaspi alpina var. *calaminare* met details: verschillende bladeren, bloem en vrucht.

stuitende meedoogenloosheid van dit klauwierenwerk.

Wat kan dezen mooien vogel toch bewegen zijn jongen zulk een maaltijd aan te bieden? Geen enkele andere insecteneter doet het op deze wijze. Of leert de oude hun zoo de vrees af voor de dieren, waarop ze later zelf jacht zullen moeten maken?

„Wat is de natuur toch wreed!“ zuchtte luid een predikant, die tot ons gezelschap behoorde. Mij dunkt van wreedheid kunnen wij bij dieren niet spreken; ik geloof niet dat medelijden en leedvermaak bij dieren voorkomt. Alleen het eeuwenoud instinct om te doden en op die wijze te doden drijft den klauwier; die heeft van leven en sterven, van pijn en marteling geen begrip; hij doet alleen wat hij moet.

DE BLOEMEN VAN DE GEUL.

Wie in de zomervacantie naar Zuid-Limburg trekt om natuurschoon en tegelijk de plantengroei langs de boorden van de Geul bestudeeren wil, kan ik aanraden bij Epen te beginnen en dan het bruisende riviertje stroomopwaarts te volgen tot de grens bij Sippenaken.

Als vaste begeleider van de Geul groeit overal bij honderden, zoo ver van den meestal steilen oever als er 's winters het slib wordt afgezet of dit bij den schouw wordt opgeworpen, het gele zinkviooltje; dat is nergens anders in ons land te vinden. Het is blijkbaar voor zijn groei afhankelijk van een meer of minder groote hoeveelheid zink in den bodem.

Dat de grondsoort, voor dit plantje althans, werkelijk van grooten invloed is op de verspreiding, daarvan kunt ge u overtuigen als ge nagaat, hoe het geen twee pas verder groeit, dan waar 's winters 't Geulwater komt. Waar dit gestuit wordt door een dijkje en heuveltje, een berm of 't hellend terrein is geen enkel geel viooltje meer te vinden. Maar een kwartiertje over de Belgische grens, in Bleyberg, groeit het ook al een heel eind verder van de

Geul; daar ligt ook elders de zinkbodem bloot en van daar wordt deze met het snelstroomend water Nederland ingevoerd.

Nog een ander zinkplantje heb ik er in een tiental exemplaren zien groeien, eveneens niet anders dan op korten afstand van de oevers, onder de brugjes en op de laaggelegen weilanden vlak



Een stuk mergelkalk van de kalkrots gerold.
Twee belemnieten zitten er in. Belladonna bloemen en bessen zijn meegesleurd.

Foto van J. HEIMANS.

aan de Geul. Het is een klein wit crucifeertje, *Thlaspi alpestre*, variëteit *calaminare*.

Dit *calaminare* is een woord, dat met zink in verband staat. Het Duitsche Galmei voor zinkerts eveneens. Ook 't zinkviooltje heet *Viola lutea* var. *calaminare*.

Behalve deze twee planten, die in ons land uitsluitend aan de Geul, van Sippenaken tot bij Gulpen gevonden worden, groeien overal langs de

Geul nog twee planten die ook elders voorkomen, maar hier in Zuid-Limburg alleen aan de Geul in groote hoeveelheid zijn te vinden. Dat zijn het Engelsch Gras en de Opgeblazen Silene, twee planten die men



Top van Belladonna of Wolfskers.

juist niet bij voorkeur aan de oevers van een riviertje in Zuid-Limburg zou zoeken. Toch vormen zij met de beide zeldzame eerstgenoemde zinkplanten verreweg de meerderheid in de flora der Geuloevers. Wel groeien er behalve gewone planten op sommige plaatsen veel van die groote Ruwe klokken *Campanula trachelium*, ook Ridderspoor en Muskus-Malva Aronskelken, Harige Leeuwentand (*Leontodon hispidus*), Bittere veldkers (*Cardamine amara*) en in 't water verscheidene zeldzamere soorten van Waterranonkels en Zeggen. De gele *Corydalis* heb ik nergens ten zuiden van Gulpen kunnen vinden, die schijnt aan steenachtige oevers gebonden te zijn.

NATUURLIJKE HISTORIE BIJ MANESCHIJN.

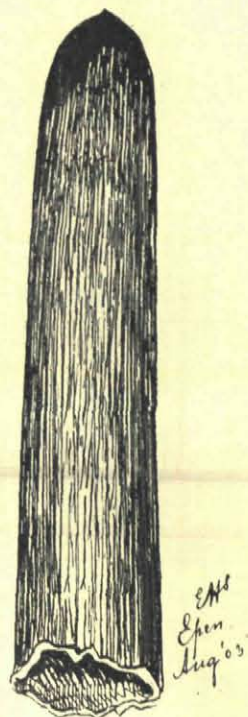
Het was volle maan, toen wij over Eperheide, volgens de stafkaart 290 M. hoog, naar de Kalkrots, waarover mijn jonge pension-genoot het straks zal hebben, en 't Onderste Bosch wandelden. Wij waren met ons tien; de heele compagnie marcheerde onder aanvoering van onzen goeden waard en bestond voor meer dan de helft uit jonge dames van Rotterdam, pension-kennissen van drie dagen.

De lucht was warm en bladstil het bosch; de korenakkers lagen wit als sneeuw in 't heldere licht. In Indianenmarsch volgden wij de smalle paadjes, die opstijgen tusschen de groote tarwe-, gerst- en roggevelden, afgewisseld nu eens door een stuk roode klaverland of esparcette, dan weer door wikken of tuinboonen. Gemakkelijk zijn de hellende akkerwegen in Limburg niet, vooral niet bij avond, al schijnt de maan met schitterenden glans; want de paadjes liggen diep en in donker tusschen de hooge halmen; en de keien zijn groot en scherp in Epen.

De baas zou ons glimwormen laten vinden, maar hij bleef in gebreke. Het eerste en eenige voetlicht dat onzen weg bestraalde ging uit van twee duizendpooten, *Geophilus electricus*, die een schitterend groen-geel licht verspreidden, zoo sterk dat de dames er van gilden. 't Was dan ook een eng gezicht voor iemand, die het nooit eerder voor zijn voeten heeft gehad; 't gaf ook mij een raar gevoel dat phosphorieke groene flikkerlicht snel over de donkere aarde te zien kronkelen. Wij hadden gauw een van de beide dieren in de hand en in een doosje, en toen bleek het, dat niet alleen de dieren zelf, maar alles wat zij aangeraakt hadden, onze handen, het doosje, de grashalmen, de keisteentjes en de aardkluiten phosphoriseerden; maar lang duurde het schitterend schijnsel niet.

De kalkrots lag in duister en viel tegen. De woeste plantengroei wierp te veel schaduw en de maan stond er niet gunstig voor om de naakte kalkwand te verlichten. Voor onze voeten wriemelde iets onzichtbaars; en in de wagensporen, waarin nog een dunne kalkbrij stond golfde het zachtjes op en neer. De mannelijke minderheid van 't gezelschap, die er al eerder was geweest, wist dat het vuurpadden waren, en in één minuut hadden wij er een twaalfstal bemachtigd. IJselijk schuw keken de damesoogjes, als wij zoo'n aardig kalkgrauw diertje op onze hand legden en 't zich plotseling op den rug smeet, de pooten wijd uitgestrekt de onderzijde vol met helder gele vlekken, die in 't maanlicht wit leken. Dan was het opeens geen dier meer, maar 't scheen uiteengespat en vormlooze stukken. Dat kunstje heet tegenwoordig „*Somalyse*”. Toen mochten ze weer in de pap.

In 't Noorden, waar de zon al bijna op zijn laagst onder de kim was gezonken, verlichtte de zomernachtschemering den hoogen toren van Vijlen; in 't donkere oosten glom een roode vuurgloed: de vlammen



Een belemniet.

uit de zinkovens van Bleyberg, en heel ver weg gloorde een electrische lichtschijn; dat was Aken. De sterren flikkerden flauwtjes; de maan beheerschte den hemel en dulde alleen Jupiter als mededinger; op 't donkere hooge bosch vlak voor ons legde zij een zilveren dak; maar zwart bleven de stammenzuilen, donkergrauw het kreupelhout en de slingerbosschen van clematis, heggerank en lathyrus.

Diepe zuchten kwamen uit het bosch, en dof gekreun en 't breken van takken door een hert; dan rauwe kreten van uilen en... op eens een hol gejang. Nog eens, het naderde. Een der dames deed het huiverend ineenkrimpen en zachtjes zeggen van: „Ik wil naar huis.“ Het was een vos, die door ons misschien zijn prooi miste en ons toejankte met een onbeschrijfelijk bang en rillerig huilen.

We daalden in den helderen nacht terug naar 't pension. Nu eens in 't volle licht met scherp omlijnde schaduwen, dan door een stikdonkeren hollen weg van peppels, bramen en frambozen. Toen kwam er een onweer opzetten, en voor 't eerst van mijn leven zag ik een maanregenboog.

's Morgens was ik al vroeg bij de rots; die werd nu door de zon uit 't oosten beschenen en was in toovermooi bloementoneel veranderd, met coulissen van varens, guirlandes van clematis en klimop, en met wittetrappen, bezet met meterhooge Belladonna. Ik klauterde op tegen de rots; waar de hand greep om steun, brokkelde de mergelkalk af en dan staken de bruine Belemnieten bij drie, vier tegelijk uit de wit-grauwe massa op, net gebroken en versteende sigaren.

Wie telt de jaren die er verliepen, sedert duizenden inktvisschen hier leefden en stierven in de woelige zee! Wat een kinderhand vaak bij toeval hier dikwijls vindt, even nieuwsgierig bekijkt en dan wegwerpt, en wat de boeren hier voor donderkeilen, *flèches de foudre* houden, dat is het beenig gedeelte van een soort weekdier, dat op een inktvisch moet geleken hebben; zooals het zeeschuim, dat wij vinden aan ons Noordzeestrand, het eenig overschot is van een inktvisch, die nog talrijk in onze zeeën leeft. Ook andere versteeningen, die nog niet gedetermineerd zijn, vond ik daar in de kalkrotsen van 't Onderste Bosch, zee-appels en knolvormige onregelmatige brokken, in massa.

Daar op die eene plek met zijn hooge afgestoken of afgebrokkelde rots van een twintig meter hoogte met hooge eiken gekroond, groeien een honderd van de zeldzaamste planten van Nederland. Ik heb er een reegeit, in een hazelstruik verscholen, vijf minuten lang bespied; vossen en dassen, uilen en raven huizen er. Een plek om te koopen en te beschermen. Ja, te beschermen in elk geval!

EEN WOORDJE AAN JONGE NATUURVRIENDEN.

En nu een gemoedelijk woord aan u, jonge lezers, die u natuurvrienden noemt.

Men begint ons tegen te werken, men beschuldigt ons openlijk, dat wij aan de natuur meer kwaad dan goed gedaan hebben, met u op te wekken tot wandelen en tot het nagaan van het vrije planten- en dierenleven.

Ik geloof er geen woord van. De mensch behoort ook tot de natuur, zij 't ook zooals een koning bij zijn rijk.

Tot voor tien jaar was natuurkennis een monopolie van enkele studenten in botanie en zoölogie, nu zijn er duizenden jongens en meisjes van 9 tot 18 jaar, die met plantenbus, vlinder- en schepnetten, met stopflesschen en insectendoozen er op uit trekken; of met potlood en schetsboek alleen, wat wij 't liefst zien en steeds aangeraden hebben. Een schooljongen weet tegenwoordig van het uiterlijke leven onzer vaderlandsche dieren en planten meer, dan vroeger de onderwijzers voor hun ambt of betrekking weten moesten. Dat is goed, heel goed. Niet alleen het weten, maar vooral wat daartoe gedaan moest worden door u, jongens en meisjes, is zoo goed geweest voor u en voor anderen. Dat zult ge eerst later ondervinden en begrijpen.

En dat is heusch wel eenige plantjes waard.

Maar ons landje is klein en de mooie plekjes zijn weinig in getal. Laten we spaarzaam worden en niet meer zoo druk aan verzamelen doen. Ik weet het wel, geheel en al zonder verzamelen kunt gij niet studeeren, dat moet voorafgaan, anders laat ons geheugen ons te spoedig in den steek. Ook iets te bezitten, werkelijk in eigendom te hebben, dat wij zelf met moeite hebben gevangen of geplukt, is heel prettig.

Toe, laat de zeldzaamheden staan en verniel nooit iets moois. Moedwillig doet gij dat niet, daarvoor weet gij te veel en houdt ge dus te veel van planten en dieren. Maar haal niet onnadenkend of wel wat hebzuchtig al de zeldzaamheden weg. Wees te vreden met één goed exemplaar, al staan er vele. Visch een sloot niet leeg, zoodat er een poosje geen salamander of ringslang meer in te vinden is en drijf nooit handel. En vooral, koop of verzamel geen vogeleieren, ook geen levende dieren, als ge geen goede gelegenheid en veel tijd hebt, om ze te verzorgen. Vergenoeg u dan met te gaan kijken in verzamelingen van anderen en in diergaarden.

Ik heb nu weer de kalkrots in 't Onderste Bosch bij Epen genoemd en laten noemen. Die is gemakkelijk te vinden en van ver al te zien. Ieder kan in de zomervacantie voor weinige guldens de plek bezoeken; maar beschaam mijn vertrouwen in uw gevoel voor 't schoone in de natuur niet. Laat de flora en fauna daar nu eens ongerept; neem alleen een souvenir mee van iets, dat er zoo veel voor komt, dat, als er honderd souvenirs meegenomen worden, de plaats nog geen sporen van uw bezoek kan dragen.

E. HEIMANS.